

# Pogledi

---

## O BUDUĆNOSTI REDOVNIŠTVA\*

Razgovor s Edwardom Schillebeeckxom, OP<sup>1</sup>

Edward Schillebeeckx rođen je godine 1914. u Antwerpenu i član je dominikanskog reda (provincija Flandrija, Belgija). Godine 1956. postao je redovnim profesorom dogmatike u Louvainu, a 1957. profesorom sistematske teologije u Nijmegenu (Nizozemska). Na II. Vatikanskom koncilu sudjeluje kao teološki savjetnik. U mnogim je svojim priložima pisao o liku i teološkoj utemeljenosti redovničkog života.

Ulrich Engel: Što Vam spontano pada na um uz natuknicu "redovništvo danas"?

Edward Schillebeeckx: Redovništvo će u budućnosti tek onda imati šansu ako redovnici, muševci i žene budu nazočni kod ljudi koji pate i u svijetu sa svim njegovim problemima. Naša današnja forma življenja jest *passé*, nije ono bitno redovničkog života *passé*, nego njegov sadašnji oblik.

---

\* Objavljujući ovaj prilog želimo doprinijeti razmišljanju o temi redovništva. U idućem broju *Crkve u svijetu* donijet ćemo osvrt na istu temu s jednog drugog gledišta.

<sup>1</sup> Dva su nas razloga potakla da prevedemo ovaj intervju: prvo Biskupska sinoda koja će se održati ove jeseni u Rimu, bavit će se temom redovništva i redovničkog života; drugi je razlog skorašnji 80. rođendan (isto ove jeseni!) Edwarda Schillebeeckxa, OP, ovog koliko poznatog toliko i osporavanog teologa.

Veći dio ovog intervjua, kojeg je vodio Ulrich Engel, OP (dipl. teol. i doktorand na sveučilištu u Fribourgu, Švicarska) 6. kolovoza 1993. godine u Nijmegenu, bio je objavljen kao članak u časopisu *Wort und Antwort* (34/1993, str. 157-163) pod naslovom "Zur Zukunft des Ordenslebens in Europa. Ein Gespräch mit Edward Schillebeeckx OP". Na ovom nam je mjestu dužnost zahvaliti se autoru ovog intervjua i izdavačkoj kući Matthias Grünewald iz Mainza na ustupanju autorskih prava.

Moramo znati iznova slušati glas ljudi: S jedne strane, glas današnjih ljudi, glas ljutnje, glas brige i jednako tako glas osude, koju mnogi ljudi izriču; znati slušati glas protivljenja, glas vizija i snova, ali imati i sluha za ono što mnogi mladi ljudi na različitim mjestima eksperimentiraju; s druge strane, moramo znati osluškivati glasove prošlosti, glasove humanističkih, a prije svega religijskih tradicija čovječanstva.

Mislim, ako budemo slušali ova dva "zbor" da će onda u redovničkom životu danas biti moguća "nova glazba".

U. E.: Vi ste ovdje formulirali jednu viziju, jedan do sada neostvaren postulat. Dvije godine nakon završetka II. Vatikanskog koncila (1967) započinjete članak o redovništvu slijedećom tvrdnjom: "Možda bi stvar trebalo gledati više optimistički, međutim, kad bih htio biti zloban, onda bih rekao da je u ovom trenutku za sva ulazna samostanska vrata prikladan slijedeći natpis: 'Zbog obnove zatvoreno.'<sup>2</sup> Moje pitanje: Što se dogodilo s tim obnoviteljskim poslovima preuređivanja? Je li se uopće nastavilo s njima? Odnosno, da li je preuređivanje danas, nakon više od 25 godina, završeno? Ili su u međuvremenu samostani postali čak ruševine? Što je zapravo "donijela" obnova? I, gdje još preostaju restauratorski radovi?

Schillebeeckx: Jednu takvu obnovu nemoguće je završiti u vremenskom rasponu od 30 ili 50 godina. Ako pogledamo unatrag u našu srednjovjekovnu povijest osnivanja (redova), onda vidimo: Tada je bilo potrebno čitavo jedno stoljeće dok je prosjački pokret našao svoje povijesno relevantne oblike u franjevačkom i dominikanskom redu. Mi smo od šezdesetih godina nešto isprobali i podigli, ali još nismo došli do konačnih rezultata. I prije nego je ta obnova završena, već smo suočeni s jednom protureakcijom. Zato sam skeptičan u pogledu score Biskupske sinode, koja će biti posvećena redovničkom životu. Bojim se da će pri tom doći do restauracije starog oblika redovničkog života.

Od II. Vatikanskog koncila okušali smo se u mnogim eksperimentima. Možemo zaključiti: Još se nalazimo u fazi smanjivanja, a ne toliko pri obnovi redovničkog života. Svi naši veliki redovi ovdje u Nizozemskoj (benediktinci, isusovci, dominikanci, franjevci) gotovo da nemaju više podmlatka. To vrijedi i za muške i za ženske redove. (Izdvojiti treba nekoliko kontemplativnih zajednica, koje djelomice imaju još podmlatka. No, razvoj kod njih ne odvija se baš najsretnije: Često puta dolaze mladi ljudi samo u potrazi za sigurnošću. I onda naravno, ne uspijevaju. To nisu nipošto nositelji nekog novog redovništva).

Ipak ovdje postoje male bazične zajednice (Basisgemeinschaften), neke od njih više od 20 godina, a neke su ipak u međuvremenu propale. Ostaju one bazične zajednice koje su utemeljene u jednoj

<sup>2</sup> E. Schillebeeckx, *Das Ordensleben in der Auseinandersetzung mit dem neuen Menschen- und Gottesbild*, u: *Ordenskorrespondenz* 9 (1968), 105-134, ovdje 105.

pravoj, autentičnoj religioznoj inspiraciji i usmjerenju, i koje se istovremeno socijalno angažiraju. Dakle, sučovječnost, tj. nazočnost među ljudima koja proizlazi iz teologalnog<sup>3</sup> života s Bogom trebala bi biti osnova za nove forme redovničkog života. Ali, one su do sada bile ostvarivane samo vrlo sporadično.

U. E.: Osvrnimo se još jednom na predstojeću Biskupsku sinodu. II. Vatikanski koncil, a s njime i smjernice za ovogodišnju Biskupsku sinodu "O Bogu posvećenom životu i njegovom poslanju u Crkvi i svijetu"<sup>4</sup>, zahtijevaju obnovu redovništva. Ako pak smjernice pozivaju redovnike i redovnice da se ponovo prisjete i razmišljaju o svojoj izvornoj karizmi, onda se ne mogu nipošto osloboditi sumnje da je ovdje riječ o nedovoljno obnoviteljskoj predodžbi redovničkog života, što je suprotno od spomenutog nastojanja II. Vatikanskog koncila.<sup>5</sup> Po kojim bi se nužnim kriterijima trebali ravnati novi i prema budućnosti usmjereni obnoviteljski projekti?

Schillebeeckx: I ja se bojim da će Biskupska sinoda ići u tom smjeru. Tražene kriterije naći ćemo u izjavama II. Vatikanskog koncila o Bogu posvećenom životu. Evanđeoski kriterij jest nasljedovanje Isusa. Dakle: Ići stopama Isusa iz Nazareta i tako na najbolji mogući način ostvariti Evanđelje.

Drugi kriterij jest prvobitna, izvorna karizma dotičnoga reda. Doduše, jedan nehermeneutički "povratak izvoru" bio bi restaurativan. I sama karizma svetog Dominika treba se iznova interpretirati prema mjerilu naše sadašnje situacije. Nije nipošto riječ o tome da se samo ponavlja karizma iz onog doba, jer vremena su u XII. i XIII. stoljeću bila sasvim drugačija nego što je naše današnje vrijeme. Mi koji živimo u ovoj 1993. godini nemamo više veze s velikim srednjovjekovnim problemima; niti s manihejcima, a niti s valdežanima. Mi smo suočeni s potpuno novim, drugačijim problemima. Da bismo ostali vjerni iskonu reda, trebamo znati našu prvobitnu karizmu aktualno interpretirati.

U. E.: Posjeduju li velike zajednice, one s bogatom tradicijom, uopće još neophodnu snagu za jednu takvu aktualizirajuću interpretaciju? Može li se još očekivati od redova i kongregacija (institucionalno učvršćenih, ekonomski osiguranih i kulturološki određenih ustanova) sposobnost da nastave sa svojom obnovom? Nisu li noviji

<sup>3</sup> Pod pojmom "teologalan" (život s Bogom!) E. Schillebeeckx podrazumijeva "slušanje glasa Božjega iz konkretnih događanja koje posljedično iz tog iskustva potiče intelektualnu refleksiju i praktične korake".

<sup>4</sup> Usp. Sekretariat der Deutschen Bischofskonferenz (Hg.), *Das gottgeweihte Leben und seine Sendung in Kirche und Welt. Lineamenta zur Bischofssynode*, Bonn 1992.

<sup>5</sup> Usp. U. Engel, *Orden am Ende? Zur Bischofssynode 1994. Ein Kommentar*, u: *Wort und Antwort* 34 (1993), str. 164-165.

pokreti i bazične zajednice, upravo male, neformalne grupe, one kojima pripada budućnost?

Schillebeeckx.: Mislim da s tim u svezi postoje dvije struje. Obavije predstavljaju ostvarive mogućnosti. S jedne strane, vidim velike poteškoće za bogate redovničke tradicije ovdje na Zapadu. Kao prvo, imaju velike poteškoće sa svojim vlastitim institucionalnim strukturama. S druge strane, mislim da im je isto tako teško započeti nešto sasvim novoga.

Što se tiče dominikanskog reda: u načinu na koji je izabran naš novi učitelj reda (Timoty Radcliffe, OP) vidim jednu duboku čežnju za korjenitom obnovom zajedničkog života, i prije svega, same dominikanske institucije. (Isto vrijedi i za izbor njegovog predhodnika Damiana Byrnea, OP).<sup>6</sup> Mi smo mnogo toga (institucionalnog!) vukli sa sobom kroz stoljeća. Nasuprot tome osnovno pravilo sv. Dominika glasilo je: Po mogućnosti što manje institucije! Ovaj naputak dobro opisuje nakanu našeg sadašnjeg učitelja reda. I kod mnogih drugih redova vidim istu tendenciju.

Radikalna promjena tek je onda moguća, kad se *unutar* redovništva bogatog tradicijom bazične zajednice - o kojima smo pričali - ne samo podnose, nego i nadahnjuju i potiču.

U. E.: Prema tome, da li bi trebalo težiti k spoju između tradicionalnog redovničkog života i načina života novih duhovnih zajednica?

Schillebeeckx.: To ne! Za sada je riječ o slijedećem: Mi koji potječemo iz naše gotovo 800 godišnje povijesti, moramo otvoriti mogućnosti i zajednicama u bazi. Za to posjedujemo i ekonomska sredstva. Ne radi se o tome da se poveže tradicionalni način života s novim sjemenom, novim idejama; to bi mogla biti jedino u krajnjem slučaju jedna vrsta zaobilaznice koju bismo morali proći, ako želimo obnoviti taj veliki kompleks institucije.

Promatrajući povijest, vidimo da su osnivanja novih redovničkih zajednica uvijek slijedila u specifičnim prilikama. Ta spoznaja vodi naše razmišljanje tragom pitanja: da li je još uopće moguće obnoviti jedan stoljećima stari red. I povijest nas uči da to *de facto* nije moguće. Upravo zbog toga što se postojeći redovi i kongregacije nisu bili u stanju promijeniti, pojavljivale su se nove zajednice. Ta povijesna spoznaja za nas je važna temeljna opomena. Jedan moj prijatelj, Jacques Pohier, bivši dominikanac, s tim mi je u vezi jednom rekao slijedeće: "Ne trebamo se nadati da bismo mi mogli obnoviti dominikanski redovnički život. Različite zajednice bile su pokreti tijekom povijesti. Jedni pokreti dolaze i odlaze, a drugi nastaju i ponovo nestaju." Pohier vjeruje samo u potpuno novo osnivanje reda.

<sup>6</sup> E. Schillebeeckx vidi u predšasniku i u novoizabranom učitelju dominikanskog reda jednostavne ljude bez ikakvih karijerističkih pretenzija, a sam izbor spomenutih kao jedan "tihi događaj" bez ičeg bombastičnog u smislu pokušaja iskazivanja klerikalne (crkvene) moći.

Dok dođe do jednog takvog osnivanja reda proći će možda i nekoliko stoljeća. Držim da je i to jedna od mogućnosti.

Ne želim isključiti nijednu od tih dviju mogućnosti: Jedna je od njih da se dominikanski red reformira iznutra i ostvari jedan potpuno drugačiji redovnički život, te pri tom ipak ostane vjeran svojoj izvornoj inspiraciji, tj. da bude ukorak s vremenom (*La présence au monde*). S druge je strane, isto tako moguće da mi kao subjekti, premda to želimo, baš takvu obnovu ne ostvarimo. Moguće je da se jednostavno mora pojaviti jedan novi red, pa bismo morali reći: Takvu obnovu mi nismo bili u stanju ostvariti.

No, ja sam čvrsto uvjeren da će se obnova - na ovaj ili onaj način - dogoditi. Svako vrijeme ima svoju vlastitu karizmu, svoj specifični redovnički život. Ako mi ne ostvarimo obnovu, onda će je ostvariti drugi. U tom sam smislu optimističan glede budućnosti redovništva, unatoč svim pesimistički intoniranim naznakama.

U. E.: Upotrijebili ste natuknicu *présence au monde*. Za jednu redovničku zajednicu komplementarna je i *présence à Dieu*. Stoga se s tog polazišta (*présence à Dieu*) želim još jednom osvrnuti na teološke utemeljenosti redovničkog života. Koje bitne smjernice nalazite u Evanđelju za obnovljeni, redovnički život budućnosti, bez obzira u kojem obliku?

Schillebeeckx: Mislim da su sve tradicionalne forme redovničkog života bile - i još uvijek jesu - pomalo dualističke u smislu da je ljubav prema Bogu, usmjerenost jednog teologalnog života prema Bogu, bila ipak nešto drugo nego li angažman *présence au monde*. Za mene je bitna odrednica moje teologije da se povezanost s Bogom uvijek priopćava kroz ljubav prema ljudima. Zato u naše vrijeme zavjeti neće biti više ostvarivi, ako ne kažemo da ovakvo siromaštvo kao siromaštvo nije krepost, da je ovakva poslušnost kao poslušnost - kako je kazao Marie-Dominique Chenu, OP - samo jedna mala krepost, i da sama uzdržljivost kao takva isto nije krepost. Ako tijekom povijesti ta tri zavjeta, koja su postala trima temeljnim smjernicama za redovnički život, ne otvaraju autentično ljudske mogućnosti života, onda se ne mogu živjeti pa niti iz ljubavi prema kraljevstvu Božjem. Mora se raditi o jednoj sadržajnoj, smislenoj ljudskoj životnoj mogućnosti.

To znači da primjerice siromaštvo kao siromaštvo ne treba uzdizati do neba, nego treba reći: Siromaštvo je sramota! Iz ljubavi prema siromasima s njima biti solidaran, biti siromašan sa siromasima, to je ta autentična ljudska životna mogućnost. Zato se - i samo zato - može živjeti siromaštvo iz ljubavi prema kraljevstvu Božjem. S obzirom na cijeli redovnički život, koji se koncentrira u tri zavjeta, mora biti moguće živjeti tri evandeoska zavjeta kao jedan oblik ljubavi prema bližnjemu. O tome se radi: Biti uz siromašne, dijeliti život s njima. Tada će biti ostvareno kraljevstvo Božje. Tada neće više biti razlike između bogatih i siromašnih, svi će biti braća i sestre.

Osnovna poruka Evanđelja glasi: Božja ljubav nam se očitovala u ljudskom obliku, u Isusu iz Nazareta. On je shvatio kraljevstvo Božje kao bratsku i sestrinsku zajednicu ljudi, koji ljube jedni druge, ostvaruju pravednost i ljubav, nepotpuno, ali ipak prema mogućnosti radikalno.

U. E.: Često smo svjedocima da mnoge redovnice i redovnici upravo zbog zavjetâ napuštaju svoje zajednice. Posebno im je teško razumljiv evanđeoski savjet beženstva (čistoće), tj. smatraju ga neprihvatljivim za život. Polazeći od te činjenice postavlja se pitanje: Je li uopće moguće reformirati zavjete koji su opterećeni asketskom tradicijom? Ili možda ta tri postojeća zavjeta nemaju budućnosti?

Schillebeeckx: Mislim da je zavjet siromaštva veoma aktualan. Što se tiče zavjeta poslušnosti treba se upitati: Što se podrazumijeva pod poslušnošću? Po mom mišljenju, tu je riječ o poslušnosti glasu Božjemu, koji nam govori u Duhu Svetomu i u svemu onom što rade pojedini ljudi i čitave zajednice. Ustvari mi smo poslušnost većinom j shvaćali juridički krivo, tj. kao poslušnost pretpostavljenima. No to je bilo i jest ograničavanje zavjeta poslušnosti. Napokon, uzdržljivost ili čistoća nije uvijek odlučujuća za redovnički život, premda se to tvrdilo. U XII. stoljeću postojao je Jakovljevi - Viteški red (templari). Ta je redovnička zajednica imala oženjene i neoženjene članove. Kod osnutka reda papa je izričito ukazao na to da su svi pripadnici reda bez izuzetka, neoženjeni kao i oženjeni, punopravni članovi reda. Uzdržljivost ostaje karizma. Ali karizma, koju *moraju* živjeti nebrojene tisuće, nije više istinska karizma!

Mislim da može i mora postojati više oblika redovničkog života. Prema tome, moraju biti moguće forme oženjenih i neoženjenih. To se danas može ostvariti i već u malim bazičnim zajednicama, u kojima oženjeni i neoženjeni, muškarci i žene žive skupa. Smatram da je to jedan od modela za budućnost redovničkog života.

U. E.: Ako u takvim zajednicama žive skupa žene i muškarci, i ako se iz te zajedničke vjere "politički" angažiraju, može li to biti model (i istovremeno kritički korektiv!) ne samo za budućnost redovničkog života nego također i za budućnost čitave Crkve?

Schillebeeckx: Da, u svakom slučaju. Položaj žena u Crkvi još je uvijek veoma aktualan. Ako igdje postoji neki potencijalni početak za promjene u Crkvi, onda je to, zacijelo, u redovima! Jedan od elemenata nekog budućeg, prikladnog redovničkog života bit će uvažavanje muškaraca i žena. Tek će tako znakovitost redovničkog života dobiti ponovo smisao.

U. E.: Vaša interpretacija zavjeta siromaštva veoma me podsjeća na tumačenje evanđeoskog zavjeta siromaštva, kako je ono formulirano u Münsteru. Politička teologija, poimence Johann Baptist Metz i Tiemo Rainer Peters, pokušavaju sažeti redovnički život pod

dvostukim aspektom "mistike i politike".<sup>7</sup> Možete li, u potpunosti, prihvatiti ovu interpretaciju?

**Schillebeeckx:** Prigodom 60. rođendana Johanna Baptista Metza održao sam o tom kompleksu tema jedno predavanje u Münsteru. Prije svega za mene je važno fundamentalno uključivanje mistike i politike u vjernički život svih kršćana.

Riječ "politika" osobno smatram preuskom, jer može dati povoda za nesporazume. Stoga, radije govorim o mistici i socijalnom, političkom i ekonomskom angažmanu. Pri tom je, za mene, veoma bitan fenomen intersubjektivnog, odnosno međuljudskosti; ne samo u karitativnom nego i u socijalno-političkom smislu. Ali vjerujem da je to također Metzova nakana.

**U. E.:** Gdje vidite u vašoj sredini, pod vodstvom religioznih zajednica, uspjele primjere povezivanja mistike sa socijalnim, političkim i ekonomskim angažmanom?

**Schillebeeckx:** Još ne vidim nikakvih velikih zajednica. Znam nekoliko manjih zajednica, npr. dominikanska zajednica u Rixensartu (Froidmont) u Belgiji. Tamo postoji već više od 20 godina jedna takva zajednica kojoj pripadaju i oženjeni članovi kao i dominikanci i dominikanke koji žive u celibatu.

**U. E.:** Želim se još jednom vratiti na dijalektiku mistike i socijalnog, političkog i ekonomskog angažmana. Na jednom mjestu donijeli ste lijep primjer u svezi s tim. Naime, kao učitelj studenata redovnika u Louvianu, osvrćući se na njihov posao jednom ste rekli: "Jedan od mojih studenata je i kao dominikanac još uvijek vozač tramvaja. On je malčice mistik, ali s vozačkom kapom na glavi."<sup>8</sup> U pozadini ove Vaše izjave stoje iskustva francuskih svećenika radnika.<sup>9</sup> Upravo taj primjer jedne mistično-političke prakse (ne samo!) redovnika u međuvremenu spada u prošlost. Moje pitanje: Kako bi mogli izgledati današnji slični pokušaji?

**Schillebeeckx:** Da, to je upravo kritika koju upućujem na adresu različitih formi obnavljanja redovničkog života ovdje u zapadnoj Europi. Ovdje je isključivo riječ o eksperimentima pripadnika srednje klase društvenog sloja. Oni - ali i mi dominikanci - zaboravljaju pri tom ljude iz "četvrtog svijeta". Iznimku predstavlja u našoj nizozemskoj dominikanskoj provinciji samostanska zajednica u Rotterdamu.

<sup>7</sup> J. B. Metz, *Zeit der Orden? Zur Mystik und Politik der Nachfolge*, Freiburg/Br. <sup>5</sup>1982; J. B. Metz - T. R. Peters, *Gottespassion. Zur Ordensexistenz heute*, Freiburg/Bf. 1991.

<sup>8</sup> E. Schillebeeckx /H. Osterhuis/ P. Hoogeveen, *Gott ist jeden Tag neu. Ein Gespräch*, Mainz 1984, str. 36.

<sup>9</sup> Usp. U. Engel, *Bürgerliche Priester - proletarische Priester. Ein Lehrstück aus der Konfliktgeschichte zwischen Kirche und Arbeiterschaft*, u: *Orientierung* 57 (1993), str. 125-128.

Tamo živi pet dominikanaca koji se isključivo brinu oko imigranata. Više od deset ilegalnih imigranata živi u tom samostanu; svaki tjedan odlazi jedna i dolazi druga skupina. To jest - barem tako smatram - obnova onoga što su nekoć bili prêtres-ouvriers (svećnici radnici).

U. E.: Što se dogodilo da se jedna takva aktivnost može sresti samo u iznimnim slučajevima? Je li se Crkva, jesu li se redovi još više "pograđanstili"?

Schillebeeckx: Mislim da jesu. Upravo se u modelima jednog obnovljenog redovničkog života ovdje u Nizozemskoj, a također i u Belgiji, radi o promjenama u srednjem staležu. To je upravo razlog kritike teologije oslobođenja prema nama ovdje u sjevernoj Europi.

U. E.: U pogledu na dominikanski red, u kojem su gotovo svi (muški članovi) reda teolozi, pitam se: što bi trebala biti zadaća teologa u jednoj takvoj situaciji koju ste opisali? O čemu bi trebali posebno razmisliti?

Schillebeeckx: U našoj situaciji nameće se pitanje: Gdje su siromašni, a gdje su izrabljivači? Tu analizu potrebno je učiniti na početku, kako bi se moglo nešto sličnoga razviti u obliku zapadno-europske teologije oslobođenja. Ali jednu takvu teologiju još nemamo. To su nedovoljno istražena mjesta u našem teološkom radu.

Jedna nova teologija bit će kontekstualno fundirana teologija. Ona može uistinu biti kontekstualna, samo onda, ako se u toj kontekstualnosti ostvari također i univerzalnost vjerovanja i Evandjelja.

U. E.: Shodno tome redovnici i redovnice teolozi trebali bi promijeniti mjesto svojih aktivnosti i refleksija.

Schillebeeckx: Da, svakako. Za to su potrebne sasvim konkretne materijalne pretpostavke, jer obnova ima također i nekakve veze s našim samostanskim zgradama. Naime, mi se moramo oprostiti od naših prevelikih zdanja.

U. E.: Istovremeno mi se nameće pitanje glede naših novih suradnika - tzv. koalicijskih partnera i partnerkinja - s kojima bi se redovnici i redovnice ubuduće trebali udružiti. Takvi savezi i suvremene udruge trebale bi - prema mome mišljenju - djelovati izvan unutarcrkvenog milieua, ako se uistinu žele stvarati novi savezi solidarnosti.

Schillebeeckx: Glede toga ovdje u Nizozemskoj postoje velike različitosti. Postoje, npr. dominikanci koji intenzivno rade s Turcima i Marokancima. Većina članova svih redova i kongregacija (ovdje u Nizozemskoj) ipak se prije svega identificira s "pokretom osmi-svibnja".<sup>10</sup> Ovaj pokret financijski uzdržavaju bazične zajednice nizozemskih

<sup>10</sup> "Acht-Mei-Beweging" jest pokret (jedna vrsta bazične zajednice "Crkva odozdo") nastao na inicijativu velikog broja redovnika i redovnica (pripadnika različitih redova) prigodom papinog posjeta Nizozemskoj 8. svibnja 1985. godine.



redovničkih zajednica. Svi provincijalati podupiru ovu skupinu "Crkve odozdo" koja je donekle kritična prema crkvenoj hijerarhiji. To su partneri s kojima se trenutno zajednički radi. To je i nužno, ali još uvijek je riječ o jednoj unutarcrkvenoj aktivnosti. Radi se o solidarnosti s ljudima, koji su izolirani i nisu više tako otvoreno prihvaćeni unutar Crkve.

U. E.: Nešto sličnoga imamo i mi u Njemačkoj. Mislim na utjecaj Eugena Drewermanna. I on nastoji prije svega kritizirati unutarcrkvene prilike, i u samim redovima.<sup>11</sup> Mislim ipak da bi zadaća upravo redovničkih zajednica trebala biti da podupiru kritiku socijalnog, političkog i ekonomskog stanja. Stoga sam više nego skeptičan glede čisto unutarcrkveno-orijentiranih inicijativa.

Schillebeeckx: I ja na to gledam slično. Sveukupni socijalni i politički angažman 60tih godina je *passé*. To vrijedi kako za cjelokupno društvo tako i za redovničke zajednice. Premda je tada došlo do jednostranih, pretjeranih naglašavanja političko-socijalne prakse, u svakom slučaju želim da se temeljna ideja ipak sačuva. Premda se tada skoro ništa nije govorilo o teologalnom životu i o mistici, ipak svako vrijeme ima pravo staviti svoje naglaske. Kasnije smo proživjeli jedno razdoblje u kojoj se puno naglašavao aspekt "unutarnjeg". No, sada je došao trenutak da počevši od teologalnog života nanovo prakticiramo socijalni i politički angažman. U protivnom preostat će samo još "unutarnjost". Riječ je o jednoj tipičnoj tendenciji u postmoderni, o izvjesnom bijegu. Opciju za "unutarnjost" podržava posebno američka "civil religion".<sup>12</sup> No, to je zapravo *middle-class-religion par excellence!* Sve to predstavlja veliku opasnost za obnovu redovničkog života u zapadnoj Europi jer je često riječ o reformama koje su proveli pripadnici srednje društvene klase, koji se sami ne obnavljaju. O siromasima lijepo pričaju - i teološki lijepo - ali ne participiraju sa siromasima, s njihovim siromaštvom. Tu vidim također i moj osobni problem. Već godinama pokušavam (teoretski) pronaći mogućnosti za zapadnoeuropsku teologiju oslobođenja. Postavio sam temelje, ali ovdje u mojoj radnoj sobi, a ne iz jedne konkretne akričnosti na licu mjesta.

Leonardo Boff reče: "Ono što vi radite u Vašim sobama za studij, jest glupost! Sve kad bi to što Vi kažete bilo ispravno, bez jednog aktivnog sudjelovanja u siromaštvu jest besmisao." Ima nešto istinitoga u ovome. Mislim da su nam potrebni ljudi, koji su spremni sasvim konkretno i solidarno živjeti sa siromasima. Ali to je isto nužno za intelektualni posao. Vidim i granice Leonarda Boffa, koji živi sa siromasima. Opasnost je da jedno pati od drugog; angažman i

<sup>11</sup> Usp. E. Drewermann, *Kleriker. Psychogramm eines Ideals*, Olten - Freiburg/Br. 1990.

<sup>12</sup> "Civil religion" jest jedan postmoderni (nekritičan!) trend religioznosti u SAD.

prisutnost da pate pod studijem i refleksijom, i obrnuto. Mislim da nam je potreban grupni rad.

U. E.: Upravo bi grupni rad za jednu redovničku zajednicu trebao biti posebno prikladan oblik usklađivanja prakse i teorije, angažmana i refleksije u jedan plodonosan dijalog. Možda bi mogli to ostvariti redovi kao zajednice, što je Antonio Gramsci<sup>13</sup> sveo pod nazivnik 'organskog intelektualca'. Samo što smo mi od takvog grupnog rada trenutno beskrajno udaljeni.

Schillebeeckx: Uvijek sam imao želju takvo nešto započeti, još kao učitelj studenata. Sedam ili osam studenata redovnika željelo je postati *prêtres-ouvriers*, Rekao sam da bi ta osmorica dominikanaca trebali osnovati jedan samostan za sebe. A ja sam htio poći skupa s njima kao lektor.<sup>14</sup> Njih osmorica je trebala raditi, a ja sam onda trebao, skupa s njima, reflektirati njihov posao. To je uvijek bio moj ideal, moj san. No, moji su poglavari učinili od mene profesora i poslali me u Nijmegen; i za to sam sretan. Ali bez obzira, bio je to za mene i jedan nedostatak.

Danas sam skoro osamdesetgodišnjak. Sada ne mogu baš puno novoga započinjati, ali možda ipak mogu još nešto učiniti...

U. E.: Kada biste bili odgovorni za odgoj novaka ili studenata u dominikanskom redu, što bi bilo najznačajnije, što biste Vi svojoj mladoj subraći (i susestrama) stavili na srce?

Schillebeeckx: Najvažnije što bih im dalje htio dati jest teološka izobrazba. Od bitnog je značenja - a i jednako je tako nužna - teologalna i teološka formacija (*formatio*), na što smo kao dominikanci obvezani; također ako si angažiran kao svećenik radnik ili ako se solidariziraš sa siromašnima odnosno ako se angažiraš oko imigranata. Zbog te moje teološke formacije veoma sam sretan što sam dominikanac.

U. E.: Pater Schillebeeckx srdačna Vam hvala za naš razgovor.

(S njemačkog preveo: Frano Prcela, OP)

---

<sup>13</sup> Antonio Gramsci (1891-1937), talijanski filozof, kulturni povjesničar i marksist.

<sup>14</sup> U dominikanskom Redu samostanski lektor vodi brigu oko intelektualnog života (u smislu permanentnog obrazovanja).